

НОРМА ПРАВА ЯК ВАЖЛИВИЙ РЕГУЛЯТОР СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Лисюк Ігорь Іванович

аспірант відділу теорії держави і права

Інституту держави і права

ім. В. М. Корецького НАН України

Науковий керівник:

Пархоменко Н. М.

доктор юридичних наук,

Заслужений юрист України,

вчений секретар Інституту держави і права

ім. В. М. Корецького НАН України

Розвиток сучасної цивілізації обумовив становлення та функціонування системи норм, взаємопов'язаних між собою. Система соціальних норм є необхідною передумовою забезпечення повсякденної злагодженої взаємодії людей, функціонування соціальних колективів та суспільства в цілому.

Система соціальних норм відображає досягнутий рівень економічного, соціально-політичного і духовного розвитку суспільства, в них відображені історичні та національні особливості країни, характер державної влади, якісний рівень життя людей.

За допомогою соціальних норм забезпечуються взаємовідносини всіх суб'єктів суспільних відносин. Жоден із видів соціальних норм нездатний самостійно врегулювати різноманітні та різносторонні відносини, які виникають у суспільстві. Різноманітність соціальних норм пояснюється різноманітністю життєвих обставин, усі вони виникають із практичних потреб людей у сфері виробництва, обміну, споживання, політики, ідеології, побуту.

Взаємовідносини людей в суспільстві регулюються різноманітними видами соціальних норм: традиціями, звичаями, моральними, релігійними правовими, корпоративними, політичними нормами тощо. Особливе місце серед них займають норми права.

В юридичній літературі термін «норма права» («правова норма») вживається у двох значеннях: норма права як юридично формалізоване правило поведінки, тобто інтелектуальна модель суспільних відносин (ідеальна норма);

правова норма як поведінка, відносини, взаємини між людьми, які відповідають праву, закону (реальна норма); тобто проекція норми права на реальну суспільну дійсність, реальні соціальні відносини, що будуються за моделями, які містять у собі норми права [1, с. 87].

Будь-яке правове явище розкривається і виявляє себе лише у взаємозв'язку з нормами права. Саме через норми права держава здійснює вплив на суспільство, на їх основі визначаються повноваження державних структур, завдяки нормам конкретизуються та реалізуються суб'єктивні права. Норма права є первинною клітинкою права та вихідним структурним елементом системи права.

У демократичному суспільстві правова норма приймається державою від імені суспільства (народу), завжди відображає волю певної соціальної групи чи всього населення держави, закріплює її та охороняє. Зокрема, правовими вважаються норми, які: склалися історично у вигляді звичаїв, традицій, прецедентів і визнані державою як такі, що відповідають загальнолюдським ідеалам; виходять безпосередньо від суспільства (народу), відображають волю спільноти та є результатом референдуму; прийняті уповноваженими органами держави у межах правотворчого (законотворчого) процесу; вміщені у договорах, укладених міжколективними суб'єктами відповідно до чинного законодавства та принципів і норм міжнародного права [2, с. 365-368].

Призначення правової норми полягає у забезпеченні регулювання суспільних відносин, що досягаються у процесі реалізації правових приписів.

Реалізація права – це складний процес, що зумовлює поєднання основних способів правового регулювання (дозволи, заборони, зобов'язання), різних видів правових норм (уповноважуючі, забороняючі, зобов'язуючі) та форм реалізації права (дотримання, виконання, використання).

У науковій літературі виокремлюються три основні способи правового регулювання: дозволи (надані суб'єктам права на активні дії); заборони, тобто накладені на суб'єктів обов'язки утримуватися від вчинення дій певного роду та зобов'язання, покладені на осіб обов'язки певної поведінки. Зазначені способи безпосередньо визначають форму реалізації правових норм, а саме:

- юридичні дозволи дають можливість забезпечити юридичну свободу та активність суб'єкту щодо здійснення своїх прав. З юридичної точки зору вони відображаються в суб'єктивних правах на власну активну поведінку. В процесі регулювання вони втілюються шляхом прийняття уповноважених норм. Їх реалізація визначає необхідність такої форми, як використання припису, змістом якого є реалізація можливостей, втілених в суб'єктивних правах. Форма такої поведінки може бути активною і добровільною;

-заборони дають можливість забезпечити охорону існуючих відносин, тому відображаються в юридичних обов'язках пасивного змісту. Цим обов'язкам характерна імперативність, визначеність, категоричність та забезпеченість юридичними механізмами. Юридичною формою заборон є забороняючі норми та нормативні положення про відповідальність. Формою реалізації цього способу є регулювання і утримання суб'єктів від порушення заборон, що містяться в нормах права. Дотримання може бути як добровільним так і примусовим, тобто гарантованим державою;

- зобов'язання передбачає обов'язок вчиняти активну поведінку так, як це передбачено нормами права. Цей спосіб регулювання відображається в покладенні на осіб юридичних обов'язків активного змісту, тобто обов'язків побудувати свою активну поведінку, оскільки це закладено в юридичних нормах. Такі приписи реалізуються в формі виконання, що передбачають здійснення суб'єктами за юридичними нормами відповідних обов'язків. Виконання вимагає, як правило, примусової форми здійснення, хоч може бути і добровільним [3, с. 105-106].

Підсумовуючи, зазначимо, що реалізація норм права забезпечується, з одного боку, створенням державою реальних умов і засобів, що сприяють безперешкодному добровільному здійсненню відповідними суб'єктами сформульованих у правовій нормі зразків поведінки, а з іншого – засобами заохочення, переконання та примусу до бажаної поведінки, а також можливістю застосування санкцій у разі невиконання вимог правової норми [4, с. 47-48]. Такий підхід до розуміння норми права дозволяє наголосити, на тому, що вона є державним витвором і покликана виконувати роль засобу для впорядкування

найважливіших відносин у державно-організованому суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Марчук В. М. Нариси з теорії права : навчальний посібник / В. М. Марчук, Л. В. Ніколаєва. – К. : Істина, 2004. – 304 с.
2. Бобровник С. В. Норми права / С. В. Бобровник // Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – С. 365-385.
3. Бобровник С. В. Правове регулювання суспільних відносин та реалізація права / С. В. Бобровник // Правова держава. Щорічник наукових праць Ін-ту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. - 1996. – № 7. - С.104-107.
4. Андрійв В. Правові норми в системі соціальних норм держави / В. Андрійв // Підприємництво, господарство і право. – 2007. - № 9. – С. 46-49.